

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

בפני הרכב כבוד השופטים:

י. גריל, שופט עמית [אב"ד]

ב. טאובר, שופטת

ס. ג'יוסי, שופט

המערער:

פלוני

ע"י ב"כ עוה"ד יפתח קיפרמן ואח'

נגד

המשיב:

קצין התגמולים

באמצעות פרקליטות מחוז חיפה (אזרחי)

ע"י ב"כ עוה"ד טל אברמוביץ הלוי

הערה: פסק דין זה אושר לפרסום לפי החלטה מיום 12.8.2019, ולרבות החלטה מיום 6.10.2019, לאחר שבוצעו בו השמטות.

הודעת ערעור מיום 7.4.19 על פסק דינה של ועדת הערעורים לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום) [נוסח משולב], התשי"ט-1959 בראשות כב' השופט אורי גולדקורן מיום 17.02.19 בתיק ע"נ 12-06-1949.

פסק דין

א. בפנינו ערעור על פסק דינה של ועדת הערעורים (להלן: "הוועדה") לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום), התשי"ט-1959 [נוסח משולב] (להלן: "החוק"), שליד בית משפט השלום בחיפה, בראשות כב' השופט אורי גולדקורן מיום 17.02.19 בתיק ע"נ 12-06-1949.

הוועדה דחתה את ערעורו של המערער, להכרה בזכויותיו מכוח החוק על החלטת המשיב מיום 30.04.2012, וקבעה, כי משלא הוכח קשר סיבתי בין תנאי השירות של המערער לבין התפרצות מחלת הסכיזופרניה, דין הערעור להידחות.

ב. המערער, יליד 1986, התגייס לשירות סדיר ביום 13.08.2006, בפרופיל רפואי 97, ושירת (*השמטה*) כטבח (*השמטה*) עד לשחרורו ביום 12.08.2009.

ביום 11.02.2010 הגיש המערער למשיב בקשה להכרת זכות מכוח החוק, וטען, כי במהלך שירותו הצבאי ועקב שירותו הצבאי חלה במחלת נפש.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

ביום 31.05.2010 הגיש המערער תצהיר, ובו תיאר את קורות חייו בסמוך לגיוס, במהלך השירות, ולאחר שחרורו מן השירות הסדיר. המערער ציין, כי עקב חרדות בנוגע לגיוסו לצבא, פנתה אמו במכתב למפקד לשכת גיוס, ולידיעת קב"ן לשכת הגיוס, וביקשה לשלוח אותו לאבחון על מנת לקבוע האם הוא כשיר לשרת בצבא, ואם כן באיזה תפקיד, אולם איש לא שעה לפנייה זו, והמערער הוצב בתפקידו כטבח, (*השמטה*).

באשר לתנאי השירות, תיאר המערער את ההתדרדרות במצבו הנפשי, אשר נגרמה, לטענתו, בעת השתתפותו כטבח בפעילות מבצעית מסוכנת ביחידה בה שירת לאורך כל שירותו הצבאי, וזאת מבלי שניתנה לו הכשרה לאירועי לחימה מכל סוג.

המערער תיאר, כי הוא התקשה לישון בלילות, פנה לטיפול פסיכולוגי ולקב"נית, אולם לא חש כל הקלה, לא כאשר יצא לחופשת שחרור, ואף לא לאחר תום שירותו.

המערער ציין, כי לאחר שחרורו הוא אושפז במחלקה פסיכיאטרית בבית חולים למשך ארבעה שבועות, עקב חשד להתקף פסיכוטי חריף, ואובחן כסובל מהפרעה נפשית.

המשיב הפנה את המערער לפסיכיאטר, ד"ר אהוד רוזיצקי, אשר בדק אותו ביום 24.10.2011, וקבע בחוות דעתו, כי המערער סובל מסכיזופרניה פראנוידאלית, אשר קדם לה מהלך מקדים פרודרומאלי בטרם גיוסו, ואשר פרצה באפיזודה פסיכוטית ראשונה עקב צריכת סמים וגורמי דחק הקשורים לעבודתו הפרטית של המערער, ומצוקה משפחתית וזוגית, ללא קשר לאירועים בשירותו הצבאי, ומשכך קבע ד"ר רוזיצקי, כי אין קשר בין מחלת הסכיזופרניה בה לקה המערער לבין שירותו הסדיר.

נוכח חוות דעת זו, דחה המשיב ביום 30.04.2012 את בקשת המערער, אשר הגיש ערעור לוועדה ביום 03.06.2012.

ג. בכתב הערעור המתוקן נטען, כי קיים קשר סיבתי של גרימה בין האירועים הטראומטיים להם נחשף המערער במהלך שירותו הצבאי לבין התפרצות מחלתו הנפשית.

לחלופין טען המערער, כי היעדר האבחון של מחלתו בטרם גיוסו, והתעלמות הצבא מפניית אמו ללשכת הגיוס בבקשה לבצע אבחון שימנע הצבתו לתפקיד שיש בו חשיפה לתנאי מתח ולחץ קשים, החמירו באופן ניכר את מחלתו הנפשית.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

1 לטענת המערער, חוות דעתו של ד"ר רוזיצקי שגויה, גם מכיוון שהיא נסמכה על
2 תיעוד שכלל אינו של המערער, ואף אין כל תיעוד המצביע על עברו של המערער
3 כמשתמש בסמים.
4

5 המערער הדגיש, כי דבריו בנוגע לשימוש בסמים נאמרו בעת התקף פסיכוטי, ואינם
6 משקפים את האמת כדבעי, וכי אורח חייו הוא נורמטיבי, התנהגותו בטרם התגייס
7 הייתה תקינה, למעט קשיי למידה ורגישות גבוהה, ללא נטייה משפחתית למחלה
8 נפשית.
9

10 לכתב הערעור המתוקן צורפו תצהירו של המערער מיום 17.04.2013, וחוות דעתו של
11 הפסיכיאטר, ד"ר פרדריק וייל, מיום 11.04.2013, אשר קבע, כי המערער מצוי במצב
12 פסיכוטי ברמיסיה, וכי קיים קשר סיבתי בין נכותו הנפשית של המערער לבין תנאי
13 שירותו הצבאי.
14

15 עוד טען המערער, כי מתקיים בעניינו גם קשר סיבתי משפטי, מאחר והמקרה נכנס
16 לגדרי דנ"א 5343/00 קצין התגמולים נ' אורית אביאן פ"ד נו (5) 732 (להלן: "הלכת
17 אביאן")
18

19 מנגד טען המשיב, כי המערער סובל ממחלה קונסטיטוציונלית, אשר באה לידי ביטוי
20 פרודרומלי עוד בטרם הגיוס, וכי התפרצות האירוע הפסיכוטי הראשון של מחלתו
21 התרחש לאחר תום שירותו הצבאי וללא קשר אליו, וכי המערער לא עבר כל אירוע
22 חריג במהלך השירות.
23

24 המשיב הודה, כי חלק מן המסמכים עליהם הסתמך המומחה מטעמו, ד"ר רוזיצקי,
25 שייכים לאדם אחר ולא למערער, וכי מסמכים אלה תויקו בטעות בתיק הרפואי
26 שהמשיב העביר למומחה בעניינו של המערער.
27

28 המשיב צירף לכתב התשובה חוות דעת נוספת של ד"ר רוזיצקי מיום 18.07.2013, בה
29 חזר על מסקנותיו מחוות דעתו הראשונה, וקבע, שאין קשר בין שירותו הצבאי של
30 המערער לבין פרוץ מחלת הסכיזופרניה אצלו, והדגיש, כי ההתדרדרות במצבו הנפשי
31 של המערער החלה רק לאחר שחרורו, וקשורה בחיכוכים עם הוריו ועם מעבידיו
32 באזרחות.
33

34 ד"ר רוזיצקי ציין בחוות דעתו הנ"ל, כי ד"ר וייל, מומחה המערער, התבסס על
35 תשתית רעועה של מקורות סימוכין וספרות מקצועית, וכי הוא אינו מסכים עם חוות

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

דעתו של ד"ר וייל, והוסיף, כי הטעות בחוות דעתו הראשונה, שבעטיה הסתמך על תיעוד שאינו של המערער, נעשתה בתום-לב ובשוגג, ולא השפיעה כלל על מסקנותיו.

ה. ביום 10.10.2013 הגיש המערער חוות דעת נוספת של ד"ר וייל, לפיה קיים קשר בין דחק לבין פרוץ מחלת הסכיזופרניה, והוסיף, כי דחק מוגדר כתגובה רגשית, בה האדם מפרש באופן סובייקטיבי את הנסיבות כמאיימות או כמסוכנות, ומשכך התייחסות לנסיבות על-פי שיקולים אובייקטיביים של אדם אחר, היא בבחינת טעות פסיכיאטרית חמורה. כמו-כן הצביע ד"ר וייל על שגיאות, שלטעמו נפלו בחוות דעתו של ד"ר רוזיצקי.

ד"ר וייל חזר על מסקנות חוות דעתו המקורית, וקבע, כי קיים קשר סיבתי בין נכותו של המערער לבין תנאי שירותו הצבאי.

בחוות דעת משלימה נוספת של ד"ר וייל מיום 02.07.2014, שב וחזר המומחה מטעם המערער על מסקנתו, כי קיים קשר סיבתי בין מחלתו של המערער לבין תנאי שירותו, והדגיש, כי לו היה המערער נבדק על-ידי קב"ן טרם גיוסו, כפי שביקשה אמו, ניתן היה למנוע את שיבוצו הבלתי מותאם של המערער לתפקיד הכולל תנאי שירות שאינם מתאימים לו.

ד"ר וייל שלל את טענת ד"ר רוזיצקי, כי קיים קשר ודאי בין הופעת מחלתו של המערער לבין צריכת סמים, וציין, כי שימוש זה לא היה גורם לפריצת מחלתו של המערער אלמלא השירות הצבאי.

ו. מטעם המשיב הוגשה חוות דעת משלימה של ד"ר רוזיצקי מיום 01.05.2014 בה הרחיב והסביר מדוע, לדעתו, אין קשר בין מחלתו של המערער לשירות הצבאי.

ד"ר רוזיצקי הפנה למחקרים המצביעים על קשר בין מצוקה נפשית בגיל הנעורים והפרעות התנהגות של מתבגרים ישראלים לבין פרוץ מחלת הסכיזופרניה, וכן הפנה לקשר אשר בין צריכת סמים בגיל הנעורים לבין פרוץ מחלה זו, כפי שקשר זה אף בא לידי ביטוי במסקנות צוות המחלקה בה אושפז המערער.

ד"ר רוזיצקי ציין, כי לא ניתן לנבא את הופעת המחלה, וכי גם אילו היה המערער נבדק על-ידי קב"ן בעת גיוסו לא ניתן היה לנבא את פרוץ המחלה בהמשך הדרך. עוד הוסיף, כי להערכתו תנאי השירות של המערער היו תנאים "מוגנים", הוא לא נחשף לאירועי דחק ממשיים, ואף באשפוזו לא תוארו אירועי דחק הקשורים לשירותו.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ז 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

הוועדה התירה הגשת חוות דעת משלימה נוספת מטעמו של מומחה המשיב, ד"ר רוזיצקי, ובחוות דעתו מיום 01.11.2014 נכתב, כי תיאורית הדחק כגורם לפרוץ מחלת הסכיזופרניה היא תיאוריה ארכאית שכיום אינה עדכנית, ואינה נזכרת בספר הלימוד המרכזי בפסיכיאטריה.

ד"ר רוזיצקי סבר, כי הדחק כגורם המעורב בפרוץ מחלה זו "נוגע להשפעה של גורמים סביבתיים על תהליכים גנטיים (קשר גנים - סביבה - GENE-ENVIRONMENT INTERACTION) לאירועי דחק מתמשכים בתקופת הילדות וההתבגרות (מצוקה סוציו-אקונומית, הגירה) ולא לדחק קודם לפרוץ האפיזודה הפסיכוטית", הגישה המקובלת כיום, לדברי מומחה המשיב, קושרת את פרוץ המחלה לגורמים שונים, כמו שימוש בחשיש ומריחואנה, אירועי טראומה בילדות, גדילה בסביבה עירונית, וגדילה בקבוצות מיעוט.

באי- כוחם של הצדדים ויתרו על חקירת המומחים הרפואיים.

ז. הוועדה הדגישה, בפסק דינה מיום 17.02.2019, כי באי-כוח הצדדים היו תמימי דעים, בנוגע לכך, שהמחלה ממנה סובל המערער היא סכיזופרניה.

הוועדה ציינה, כי מחלת הסכיזופרניה הוגדרה בפסיקה כמחלה קונסטיטוציונלית, אשר במקרים מסוימים מתפרצת עקב מתח נפשי ומצב לחץ, ואף הפנתה לפסיקה רלוונטית, בה נקבעו חזקות משפטיות לגבי מחלה קונסטיטוציונלית שהתפרצה הן 'עקב' השירות הצבאי, והן עקב גורם אחר. בפסיקה זו נקבע, שכאשר קיימת קביעה עובדתית, כי שני גורמים חברו יחד לפרוץ המחלה תוך כדי ועקב השירות, באופן שקשה להפריד ביניהם או לכמת אותם, יש לייחס את הגרימה במלואה לשירות הצבאי, וכן נקבע, שכאשר מחלה קונסטיטוציונלית, התפרצה תוך כדי השירות, ונמצא שקיים קשר סיבתי-עובדתי בין השירות לבין התפרצות המחלה מייחסים את המחלה במלואה לשירות.

יחד עם זאת הדגישה הוועדה, כי חזקת הגרימה, היא "מקרה פרטי" של המבחן הסובייקטיבי של הקשר הסיבתי המשפטי. בפסיקה נקבע, שהמבחן לקיומו של קשר סיבתי משפטי הוא מבחן הקשר הסיבתי הקונקרטי, המורכב משני מבחנים - הסובייקטיבי והאובייקטיבי.

ח. לדידה של הוועדה, מתיאור עברו של המערער עולה, כי טרם גיוסו לצבא הוא נחשף לחלק מן הגורמים, אשר הביאו לפרוץ מחלת הסכיזופרניה, ומשכך על מנת לקבוע

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ז 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

1 האם קיים קשר סיבתי עובדתי ומשפטי בין השירות לבין פרוץ המחלה אצל המערער
2 קיימות ארבע שאלות הטעונות הכרעה:

3
4 האחת, מתי פרצה מחלת הסכיזופרניה אצל המערער?

5
6 השנייה, האם תנאי השירות גרמו למערער לחצים נפשיים?

7
8 השלישית, האם יש מקום להפעיל את חזקת הגרימה?

9
10 והשאלה הרביעית, שיש להכריע בה היא האם מתקיימים המבחן הסובייקטיבי
11 והמבחן האובייקטיבי, המרכיבים את קשר סיבתי משפטי?

12
13 באשר לשאלה: מתי פרצה מחלת הסכיזופרניה אצל המערער, קבעה הוועדה, כי ביום
14 19.07.2009 יצא המערער לחופשת שחרור שנמשכה כשלושה שבועות, ובמהלכה הוא
15 עבד כטבח במסעדה. המערער השתחרר משירות סדיר ביום 12.08.2009, וביום
16 27.08.2009 הוא אושפז ביוזמתו במחלקה הפסיכיאטרית בבית חולים (*השמטה*),
17 שם אובחן כסובל מהפרעה פסיכוטית. אחרי אשפוז של כארבעה שבועות במחלקה,
18 נמשך הטיפול במסגרת אשפוז יום.

19
20 הוועדה דחתה את טענת ב"כ המשיב לפיה מחלתו של המערער אינה מחלה שאירעה
21 "בתקופת שירותו", כנדרש בהגדרת "נכות" אשר בחוק, שכן מעיון בפסיקת בית
22 המשפט העליון עולה, שהתפרצות סכיזופרניה לאחר השחרור מן השירות אינה
23 מלמדת בהכרח על היעדר קשר סיבתי בין המחלה לבין אירועים במהלך השירות.

24
25 באשר לשאלה: האם תנאי השירות גרמו למערער לחצים נפשיים? ציינה הוועדה, כי
26 היא למדה על תנאי השירות של המערער מעדויותיהם של המערער עצמו, החייל מ',
27 המפקד ג', ואביו של המערער, וכן מן התיעוד של הקב"נית ר', עו"ס קליני א',
28 וממכתב הסיכום של המחלקה הפסיכיאטרית בבית חולים (*השמטה*). הוועדה
29 קבעה, שהתרשמותה הברורה היא, שתנאי השירות בחלק מתקופת השירות של
30 המערער היו בלתי שגרתיים, הצריכו דריכות וכוננות, והיו בעלי פוטנציאל
31 להתפתחות מצבי לחץ.

32
33 יחד עם זאת, מסקנתה של הוועדה מניתוח מכלול הראיות, בנוגע לשאלתה השלישית,
34 הייתה, שלא הוכח, כי במקרה הקונקרטי של המערער "מומש הפוטנציאל"
35 להתפתחות תנאי לחץ, ולא הוכח שהמערער נחשף למצב של לחץ נפשי שנבע מתנאי

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

השירות, דהיינו, לא עלה בידי המערער להוכיח ש"בזמן אמת" תנאי שירותו הם שגרמו לו ללחץ נפשי. משכך קבעה הוועדה, כי למצוקתו של המערער לא היה קשר עם תנאי השירות.

בנוגע לשאלת הפעלת חזקת הגרימה, קבעה הוועדה, כי התנאי להפעלת חזקת הגרימה הוא הוכחה מותנית בהוכחה שמתקיים קשר סיבתי עובדתי בין הסכיזופרניה לבין השירות הצבאי. משכך נוכח מסקנתה, כי המערער לא הוכיח שמצוקתו הנפשית בעת שירותו נבעה מתנאי השירות, קבעה הוועדה שאין מקום להפעיל את חזקת הגרימה.

לפיכך קבעה הוועדה, כי לא הוכח קשר סיבתי עובדתי בין מחלת הסכיזופרניה ממנה סובל המערער לבין תנאי השירות.

ט. למרות קביעתה זו פנתה הוועדה לבחון את שאלת קיומו של קשר סיבתי משפטי, וקבעה, כי המבחן הסובייקטיבי מתקיים בעניינו של המערער, אולם הוסיפה, כי אין די בקביעתה שלה עצמה, שתנאי השירות של המערער היו בלתי שגרתיים, הצריכו דריכות וכוננות והיו בעלי פוטנציאל להתפתחות מצבי לחץ, על מנת לעמוד במבחן האובייקטיבי, הואיל ולא הוכח שהפוטנציאל להתפתחות מצבי לחץ (*השמטה*) אמנם התממש, וכי המערער נחשף למצבי לחץ שהתרחשו בפועל, ואין לומר שנוצר מצב אובייקטיבי שהלחץ בו הוא מיוחד וחריג. בהיעדר הגורם האובייקטיבי לא התקיים הקשר הסיבתי משפטי, הואיל ואין די במבחן הסובייקטיבי.

י. נוכח טענתו החלופית של המערער לפיה חוסר אבחון המחלה עוד טרם גיוסו החמיר את מחלתו "בשיעור מלא", פנתה הוועדה לבחון את סוגיית פניית אמו של המערער ללשכת הגיוס בנוגע לחרדות בנה מן הגיוס לצבא ובקשתה לבצע אבחון על-ידי קב"ן.

הוועדה ציינה, כי ארבע שאלות מתעוררות בנוגע לסוגייה זו :

הראשונה, האם המכתב של אמו של המערער הגיע ללשכת הגיוס?

השנייה, האם היה על הצבא להתייחס בדרך כלשהי לפניית אמו של המועמד לשירות הביטחון?

השלישית, באיזה אופן טופלה פניית האם בנוגע לבנה ערב גיוסו?

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

והרביעית, האם טיפול בפניית האם על-ידי הצבא היה מביא לשיבוצו של המערער לשירות ביחידה שונה מזו ששובץ אליה בפועל?

יא. הוועדה שללה מכל וכל את טענת המשיב לפיה אין צורך לדון באופן בו טיפל הצבא בבקשת אמו של המערער מן הטעם שבסופו של יום הוצב המערער לשרת בהתאם ליכולותיו, וקבעה, כי המערער אמנם שובץ לשירות (*השמטה*) בתפקיד טבח, שתאם את כישוריו וידיעותיו, אך הוא לא הוצב בבסיס עורפי, אלא ביחידה העוסקת בפעילות מבצעית, אשר היה קיים בה פוטנציאל להתפתחות מצבי לחץ.

עוד ציינה הוועדה, כי במכתב מיום 22.01.2018 ששלח מדור מידע לאזרחים בצה"ל לב"כ המערער נכתב, כי "לאחר בדיקה מקיפה בארכיון צה"ל/תיקיות עולה כי התיק הרפואי/אישי (של המערער - א"ג) לא אותר". על אף דרישות חוזרות ונשנות של ב"כ המערער, לא הומצא לידי תיעוד מלשכת הגיוס הקשור למערער, ולפניית אמו. נוכח כל האמור המסקנה היא שלמערער נגרם נזק ראיתי, ומשכך העבירה הוועדה את נטל המענה לגבי שלוש מתוך ארבע השאלות בסוגיה זו אל כתפי המשיב.

יב. הוועדה קבעה, כי המערער הוכיח, שמכתבה של האם נשלח והגיע ללשכת הגיוס.

עוד קבעה הוועדה, כי היה על הצבא לטפל באופן ענייני בפניית אמו של המערער בנוגע למצב הנפשי של בנה ערב גיוסו, שכן מכתב זה אמור להיות חלק מן המידע שמרכזת לשכת הגיוס על כל מועמד לשירות הביטחון, וחובתה לדון בו לגופו.

הוועדה הוסיפה וקבעה, כי משלא הביא המשיב ראיות לגבי אופן הטיפול בפניית האם, המסקנה המתבקשת היא שפנייה זו לא טופלה כלל, לא בוצע למערער אבחון, והוא לא שוחח עם קב"ן טרם גיוסו בנוגע לחרדותיו מן הגיוס.

הוועדה העדיפה את מסקנתו של מומחה המערער, ד"ר וייל, על פני זו של מומחה המשיב, ד"ר רוזיצקי, ולפיה אילו היה המערער נבדק על-ידי קב"ן טרם גיוסו, כפי שביקשה אמו, ניתן היה למנוע את שיבוצו בתנאי שירות שאינם מתאימים לו. הוועדה קבעה, שלא עלה בידי המשיב להוכיח, שאילו היה מטופל מכתב האם ללשכת הגיוס, והמערער היה נפגש טרם הגיוס עם קב"ן ועובר אבחון, שיבוצו לא היה שונה מזה שבוצע בפועל.

הוועדה קבעה, בפסקה 49 לפסק דינה, כי "לכאורה, ניתן היה ליישם את ההלכה הפסוקה שצוינה לעיל, ולקבוע כי שיבוץ שגוי של המערער סלל את הדרך לקביעת

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

קשר סיבתי בין השירות לפרוץ המחלה. אולם למרות כל אלה, אין באפשרותנו לקבוע, כי קשר כזה התקיים בנסיבות הספציפיות שהוכחו בפנינו. ממסקנתנו כי לא הוכח שהלחץ הנפשי ממנו סבל המערער בתקופת השירות היה קשור לתנאי השירות, עולה כי במקרה שבפנינו "מחדל השיבוץ" לא "תרם" בדרך כלשהי להתפרצות המחלה".

יג. בסופו של יום קבעה הוועדה, כי משלא הוכח קשר סיבתי בין תנאי השירות לבין התפרצות מחלת הסכיזופרניה אצל המערער, דין הערעור להידחות.

יד. המערער ממאן להשלים עם פסק דינה של הוועדה, וערעורו מונח לפנינו.

תמצית טענותיו הן אלה:

נטען, כי מומחה המשיב ביסס את חוות דעתו על אסופת מסמכים משמעותיים ביותר, אשר קשורה לאדם, שאינו המערער, אך נושא שם זהה, וביסס חלק ניכר מחוות דעתו הראשונה, שעל בסיסה אף התקבלה החלטת המשיב, על מסמכים של אותו אדם.

לטענת המערער, מומחה המשיב אף לא התייחס כלל בחוות דעתו לפניית אמו של המערער ללשכת הגיוס בבקשה, כי ייערך לו אבחון על מנת שיוצב לתפקיד בו לא ייחשף לתנאי מתח קשים, ואף לא למכתבה של המחנכת (*השמטה*), וקבע באופן שרירותי, שתנאי שירותו של המערער לא היו גורם דחק משמעותי.

עוד נטען, כי למערער לא נערכה כל שיחה ביום הגיוס לגבי האמור במכתב של אמו, הוא לא נפגש עם גורם מתאים, ולא נעשה כל ניסיון לשבצו במקום המתאים למגבלותיו ולרגישותו המיוחדת.

בנוסף נטען, כי שגתה הוועדה עת דחתה את ערעורו של המערער שעה שהמערער הוכיח:

1. כי תנאי שירותו היו בלתי שגורתיים ובעלי פוטנציאל להתפתחות מצבי לחץ.
2. שהוא לא קיבל כל הכשרה מבצעית או הדרכה לגבי מה שצפוי לעבור.
3. כי הוא היה נתון במתח נפשי חריג (*השמטה*), אשר בעטיין אף הופנה לטיפול נפשי, לרבות על-ידי מפקד (*השמטה*).

לטענת ב"כ המערער, הקב"נית אליה הופנה המערער על-ידי מפקד (*השמטה*), קיימה עימו שתי פגישות בלבד, וקבעה, כי הוא כשיר להמשך פעילות, מבלי שניתנו

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

1 לו כל טיפול, או המלצה. עוד נטען, שבטרם נפגש המערער עם הקב"נית הוא סבל
2 מכאבים לא מוסברים ודקירות בחזה, עובדה אשר לא קיבלה כל ביטוי בפסק דינה
3 של הוועדה.

4
5 ב"כ המערער טען, כי הוכח, שכל השערותיו של מומחה המשיב בנוגע ליחסיו של
6 המערער עם חברתו, משפחתו, ומקום עבודתו אינן מבוססות, ומסתמכות על דברים
7 שנאמרו על-ידי המערער במהלך אשפוזו בהיותו במצב פסיכוטי חריף. כך גם
8 קביעותיו של מומחה המשיב בדבר שימוש של המערער בסמים, הגם שהמשיב לא
9 הביא ראיות להוכחת שימוש כזה.

10
11 בנוסף טען ב"כ המערער, כי שגתה הוועדה עת דחתה את ערעורו של המערער, שעה
12 שקביעותיה שלה עצמה, חייבו אותה לקבל את הערעור, לרבות הקביעות, שמחלתו
13 של המערער פרצה במהלך השירות הצבאי, שתנאי שירותו של המערער היו בלתי
14 שגרתיים ובעלי פוטנציאל להתפתחות מצבי לחץ, שהמשיב התרשל בטיפולו במכתב
15 אמו של המערער, וכי אלמלא התרשלות זו המערער לא היה מוצב בתפקיד בו הוצב.

16
17 אליבא דב"כ המערער, שגתה הוועדה עת קבעה, כי לא הוכח שבזמן אמת תנאי
18 שירותו של המערער היו אלה שגרמו ללחץ נפשי, תוך ציטוטים מוטעים מן העדויות
19 שנשמעו בפניה, התייחסות חלקית ביותר הן לפגישותיו של המערער עם הקב"נית,
20 והן לאבחנתה של הקב"נית, לרבות ניתוח מוטעה של הקשר הסיבתי-עובדתי,
21 וסתירת קביעותיה של הוועדה עצמה.

22
23 ב"כ המערער טען, כי שגתה הוועדה עת ביססה את מסקנותיה על דברים שאמר
24 המערער בזמן ההתקף הפסיכוטי בבית החולים, והתעלמה מדברי ד"ר וייל, שאין
25 להתייחס לדברים שנאמרו במהלך ההתקף הפסיכוטי.

26
27 עוד טען ב"כ המערער, כי שגתה הוועדה עת לא התייחסה בפסק דינה להיעדר
28 ההכשרה המקצועית-נפשית של המערער לצורך התמודדות עם מצבי הלחץ הקשים
29 (*השמטה*), הגם שהדבר אושר על-ידי מפקד (*השמטה*) בעצמו.

30
31 עוד ובנוסף טען ב"כ המערער, כי שגתה הוועדה עת לא קבעה, כי היעדר ההתייחסות
32 והטיפול של מי מטעמו של המשיב במכתב האם, הוא שהוביל למצב הנפשי שפרץ אצל
33 המערער. כמו-כן נטען, כי שגתה הוועדה משלא קבעה, כי המשך העסקתו של המערער
34 באותם תנאי מתח ולחץ למרות מצוקתו הנפשית (שהייתה ידועה בעקבות השיחות
35 עם הקב"נית) הוא שגרם לפרוץ המחלה. אליבא דב"כ המערער, הוועדה כלל לא

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

התייחסה בפסק דינה לאירועי הלחץ והמתח המשמעותיים להם נחשף המערער
(*השמטה*), ואשר אושרו על-ידי כל העדים.

נטען בערעור, כי בעניינו של המערער מתקיימת ההלכה שנקבעה ב-ע"א 472/89 קצין
התגמולים נ' רוט, פ"ד מ"ה (5) 203 (להלן: "הלכת רוט") לגבי שירות קצר, הלכה
אשר בה נקבע, כי במחלה קונסטיטוציונלית הפורצת בשירות קצר נטל הראיה עובר
לכתפי המשיב. לטעמו של ב"כ המערער, במקרה שבפנינו נטל זה לא הורם על-ידי
המשיב. עוד טען ב"כ המערער, שהוועדה אף שגתה, הואיל ולפחות אחד מן הגורמים
שגרמו לפרוץ מחלתו של המערער קשור לשירותו הצבאי, ולפי פסק הדין, רע"א
2071/11 אופיר קופרמן נ' קצין התגמולים (03.09.2013) (להלן: "עניין קופרמן"), די בכך
שאחד מן הגורמים קשור לשירות הצבאי.

לבסוף ביקש ב"כ המערער לקבוע, כי הוכח קשר של גרימה בין שירותו של המערער
לבין מחלת הסכיזופרניה בה לקה תוך כדי ועקב שירותו הצבאי.

טו. שונה לחלוטין עמדת המשיב הטוען שדין הערעור להידחות, וזאת מכיוון שערעור זה
חותר, כך נטען, באופן מובהק תחת קביעותיה העובדתיות של הוועדה, לרבות
קביעות מהימנות העדים שנשמעו בפניה, ומשכך אל לה לערכאת הערעור להתערב,
וזאת מכוח סעיף 34(א) לחוק.

לטענת המשיב, המערער סובל ממחלה קונסטיטוציונלית, אשר באה לידי ביטוי
מוקדם עוד טרם גיוסו של המערער, אשר סבל ממצוקה משמעותית בשנות ילדותו,
וגורם זה מוכר כגורם סיכון להופעת מחלת הסכיזופרניה, אשר פרצה באפיזודה
פסיכוטית ראשונה לאחר סיום שירותו הצבאי על רקע שימוש בסמים מסוג קנאביס,
וקשיים משפחתיים ותעסוקתיים באזרחות, במנותק מן השירות הצבאי, אשר
התאפיין בתנאים רגילים ונוחים, ללא אירועים חריגים, כשהמערער מוקף בתמיכה,
לרבות של גורמים מקצועיים, מפקד תומך ומכיל, וחברים.

לטענת המשיב, בשום שלב לא העלה המערער טענה בדבר קושי בשירות הצבאי, או
אירועים חריגים, ולחצים הנוגעים לשירות הצבאי, לא בפגישותיו עם העו"ס הקליני,
לא בפגישותיו עם הקב"נית, לא בפני מפקד (*השמטה*), לא בפני חבריו, לא בפני
הוריו, ואף לא בפני הרופאים שטיפלו במהלך אשפוזו. נהפוך הוא- עולה מן התשתית
הראייתית, כי תפקודו של המערער במהלך השירות היה מצויין, וכי הצבא היה עבורו
מקום מגן ותומך. יתר על-כן המערער היה גאה לשרת (*השמטה*).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ז 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

אליבא דב"כ המשיב צדקה הוועדה עת קבעה, כי המערער לא הצליח להוכיח, כי תנאי שירותו גרמו לו ללחץ נפשי, שעה שהוא שירת בתפקיד שהותאם לכישוריו, להשכלתו, וליכולותיו, ומה גם שמפקד (*השמטה*) העיד, כי ב-3 שנים של פעילות אינטנסיבית, אנשי הצוות מעולם לא היו באמת מאויימים, והמערער אף לא טען בפניו, כי הוא חווה חשש או פחד (*השמטה*).

ב"כ המשיב הוסיפה, כי המערער אישר, ותיאר בפני גורמים שונים, כי הוא צרך והשתמש בסמים טרם שירותו הצבאי, במהלך השירות, ואף לאחריו, גורם, אשר מעלה את הסיכון להפרעה פסיכוטית, ומהווה זרז להופעת מחלת הסכיזופרניה, כפי שאף הסביר מומחה המשיב.

אליבא דב"כ המשיב, צדקה הוועדה עת קבעה, כי משהמערער לא הוכיח שהלחץ הנפשי בעת שירותו נובע מתנאי השירות, אין מקום להפעיל את חזקת הגרימה.

נטען עוד, כי שגתה הוועדה עת קבעה, כי נגרם למערער נזק ראייתי, וכן שגתה בקביעותיה בסוגית מכתב אימו של המערער, שכן מקום בו נקבע בפסק הדין, כי בשיבוצו של המערער (*השמטה*) לא התקיים בפועל היסוד האובייקטיבי של תנאי לחץ, ממילא אף לא נדרש שיבוץ אחר.

עוד נטען, כי טענות המערער בדבר המסמכים השייכים לאדם אחר הנושא את אותו שם שתויקו בטעות בתיק הרפואי של המערער, אין בהן כדי להביא לשינוי בתוצאה הואיל ומסמכים אלה הושמטו, וזולת חוות דעתו הראשונה של מומחה המשיב, אין עוד כל התייחסות אליהם.

באשר לטענה, כי המערער לא קיבל כל הכשרה מבצעית, סבורה ב"כ המשיב, כי טבחים, (*השמטה*), אינם נדרשים לכל הכשרה מסוג זה.

ט.ז. בדיון שהתקיים בפנינו ביום 19.06.19 חזר ב"כ המערער על הטענות שבערעור ובעיקרי הטיעון והדגיש, כי הוא והמערער ניסו בכל מאודם להשיג את תיקו הרפואי מלשכת הגיוס, לרבות הגשת בקשות לשלישות הראשית, כשהתשובה הייתה, כי תיק זה לא נמצא. ב"כ המערער אף הלין על כך, שמסמכים מהותיים מתיקו הרפואי של המערער מתקופת השירות חסרים, והדגיש, כי המשיב, הן בהחלטת הדחייה, והן בכתב התשובה, כלל לא התייחס לסוגית הנזק הראייתי.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

עוד טען ב"כ המערער, כי המשיב כלל לא התייחס בתשובתו לערעור לקביעתה של הוועדה לפיה הצבא התרשל בהצבתו של המערער.

לטענת ב"כ המערער, שגתה הוועדה עת קבעה קביעות עובדתיות לטובת המערער, אולם בסופו של יום קבעה, שהמערער לא הוכיח מתח נפשי בתקופת השירות, תוך היעדר התייחסות לכלל העדויות והתצהירים שהובאו בפניה.

זאת ועוד, כך טען ב"כ המערער, קביעת הוועדה שפוטנציאל הלחץ לא התממש מבוססת רק על דברי המערער שעה שהיה מאושפז בהתקף פסיכוטי בבית החולים. עוד נטען, שקביעת הוועדה לפיה המתח הנפשי ממנו סבל המערער קשור לגורמים אחרים ולא לשירות, אף היא אינה מבוססת כדבעי. הוועדה לא התייחסה לעובדה שהמערער לא קיבל כל הכשרה לתפקד (*השמטה*), למרות רגישותו המיוחדת, כפי שזו באה לידי ביטוי במכתבה של האם טרם גיוסו של המערער, וכן עת הוכח, הן מהשיחות עם הקב"נית, הן מדפיקות הלב מהן סבל המערער, והן ממיילים ששלח המערער, שהוא היה נתון במתח נפשי משמעותי.

עוד נטען, כי המשיב לא הביא כל ראיה לכך שהמערער צרך סמים. נהפוך הוא-בבדיקות הדם שנעשו למערער לא התגלו סימני סם, ואף המפקדים לא טענו שהמערער היה תחת השפעת סמים.

לטענת המערער, עולה מפסק דינה של הוועדה, שאילו היה הצבא מתייחס למכתבה של האם נראה, כי המערער לא היה מוצב (*השמטה*). די בכך שאחד הגורמים מהווה סיבה לפרוץ המחלה על מנת שייקבע קשר סיבתי של גרימה בין תנאי השירות לבין מחלת הנפש ממנה סבל המערער.

עוד עולה מפסק דינה של הוועדה, שלא נותק הקשר הסיבתי בין מחלתו של המערער לבין השירות הצבאי הגם שהמחלה התפרצה כחמישה שבועות לאחר שחרורו. משכך יש לקבוע, כי בעניינו של המערער מתקיים קשר סיבתי של גרימה בין מחלתו הנפשית לבין שירותו הצבאי.

ב"כ המשיב חזרה אף היא על טענותיה שפורטו בעיקרי הטיעון והדגישה, כי יש להותיר את פסק דינה של הוועדה על כנו, מאחר ומדובר בקביעות עובדתיות, ומשכך אל לה לערכאת הערעור להתערב.

לטענת ב"כ המשיב לא הוכח קיומו של יסוד אובייקטיבי, ואף לא קיומו של קשר סיבתי, נהפוך הוא-במקרה זה הוכח באופן ברור, שלמחלתו של המערער אין כל קשר לשירות, כפי

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ז 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

שאף סברו כל הגורמים המקצועיים. דווקא הצבא היה המקום המיטיב והתומך עבור המערער. היציאה לאזרחות הייתה זו שהביאה להתפרצות מחלתו.

ב"כ המשיב הדגישה, שקיימים תיקים רפואיים של המערער רק ממהלך שירותו הצבאי, וכי ככל הידוע לה התיקים מכילים את כל המסמכים הרלוונטיים הנוגעים למערער זולת חוות דעתו של מפקד (*השמטה*) (ככל שקיימת חוות דעת כזו), וכן הוסיפה, שאין בידיה תיק המלש"ב של המערער מלשכת הגיוס.

עוד נטען, כי במהלך הליך ההוכחות בפני הוועדה עמד המשיב על תנאי השירות המיטיבים של המערער, לרבות עדות מפקד (*השמטה*), שלא ניתן היה שלא להתרשם מממנו כאדם מכיל ותומך שהיה ביחסים קרובים למערער. המפקד תיאר בעדותו מצוקות אחרות, שאין קשורות לשירות הצבאי, מהן סבל המערער, לרבות, יחסיו עם חברתו ועם הוריו, והנטל הכלכלי שהיה מוטל על כתפיו.

ב"כ המשיב טענה, כי גם מדבריו של המערער בפגישותיו עם הקב"נית עלה, שהמערער היה מרוצה מן השירות, והמתח הנפשי נבע מסיבות שאין קשורות לשירות, לרבות קשיים כלכליים, והוסיפה, כי המערער הודה, כי השתמש בקנאביס גם עת לא היה בהתקף פסיכוטי, לרבות בשיחותיו עם הקב"נית.

לבסוף הפנתה ב"כ המשיב לקביעתה של הוועדה בסיפא של פסק דינה, דהיינו, שלא הוכח, כי הלחץ הנפשי ממנו סבל המערער בתקופת שירותו הצבאי היה קשור לתנאי השירות, ובמקרה זה "מחדל השיבוץ" לא "תרם" בדרך כלשהי להתפרצות המחלה. ב"כ המשיב הדגישה, כי שיבוצו של המערער (*השמטה*) היה שיבוץ מיטבי.

יח. לאחר שנתנו דעתנו לפרוטוקולי הדיונים שהתנהלו בפני הוועדה, לחוות הדעת של מומחי שני הצדדים, לרבות חוות הדעת המשלימות, לעדויות שנשמעו, לפסק דינה של הוועדה, לנימוקי הערעור, לעיקרי הטיעון של באי כוח שני הצדדים ותיקי המוצגים, וכן לטיעוניהם בעל-פה של באי כוח הצדדים בדיון שהתקיים לפנינו ביום 19.06.19, ולאחר שעיינו בפסיקה הרלוונטית, מסקנתנו היא שדין הערעור להתקבל.

יט. בפסק דינו של בית המשפט העליון ב-רע"א 8138/07 שמואל פאר נ' קצין התגמולים, פסקה 9 (21.6.2011) (להלן: "עניין פאר"), חזר בית המשפט על התנאים אותם נדרש תובע להוכיח על מנת שיוכל לזכות בתגמולים על-פי החוק:

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

1 "באמור, נדרש התובע לפי חוק הנכים להוכיח קשר סיבתי בין המחלה לבין
2 השירות. הוכחה זו נחלקת היא לשניים: קשר סיבתי עובדתי-רפואי וקשר
3 סיבתי משפטי. הקשר הסיבתי העובדתי נקבע תוך היעזרות בחוות דעתם
4 של רופאים מומחים. הקשר הסיבתי המשפטי עניינו בהכרעה משפטית
5 נורמטיבית. "קשר סיבתי-משפטי אמור ליתן ביטוי להכרעה משפטית
6 ערכית בהטלתה של אחריות משפטית" (הלכת אביאן, בעמ' 742). הזיקה
7 המשפטית מבטאת את מידת התרומה של האירוע לתוצאה או טיב התרומה
8 (ישראל גלעד ועמירם סבר "אוטם שריר הלב כתאונת עבודה" הפרקליט
9 מ(ב) 241, 246 (תשנ"ב)), ומאחר שהיא נקבעת באופן נורמטיבי, הרי שהיא
10 יכולה להשתנות בין ענפי משפט שונים (הלכת אביאן, עמ' 742). עוד נפסק
11 כי ככל האמור בחוק הנכים ודומיו תהיה נטייתו של בית המשפט לפרשם
12 ברוחב לב מתוך רצון להיטיב עם הנכה (הלכת אביאן, בעמ' 743)"(ההדגשה
13 שלנו).
14

15 כ. בענייננו, על מנת לבסס את הקשר הסיבתי העובדתי-רפואי, הונחו בפני הוועדה: חוות דעת
16 ראשונה, ועוד שלוש חוות דעת משלימות של ד"ר רוזיצקי – מטעם המשיב, וכן חוות דעת
17 ראשונה, ועוד שתי חוות דעת משלימות של ד"ר וייל – מטעם המערער.

18
19 הוועדה ניתחה את סוגיית הקשר הסיבתי עובדתי, והגיעה למסקנתה בדבר היעדר קשר כזה,
20 מבלי לדון בחוות הדעת הרפואיות הלא מעטות, יש לומר, שהונחו בפניה, ומבלי לקבוע
21 מסמרות אילו מבין חוות הדעת היא מבכרת (זולת קביעת הוועדה, שבעניין טיפול גורמי
22 הצבא במכתבה של האם מעדיפה הוועדה את מסקנתו של ד"ר וייל).
23 נציין, כי הצדדים לא שיגרו למומחים שאלות הבהרה, ואף ויתרו על חקירות המומחים.

24
25 בנסיבות אלה, ומשהוועדה לא קבעה מסמרות בשאלה איזו מבין חוות הדעת היא מבכרת,
26 והגם שלפי סעיף 34(א) של החוק הערעור אמור להיות בנקודה משפטית, אין מנוס מכך שנבחן
27 אנו את חוות הדעת מטעם הצדדים, ונקבע, איזו מהן יש לבכר.

28
29 כא. לאחר שקראנו בעיון את חוות הדעת הרפואיות, ואת חוות הדעת המשלימות של המומחים
30 מטעם הצדדים, אנו סבורים, כי יש לבכר את מסקנתו של מומחה המערער על פני זו של
31 מומחה המשיב בנוגע לקיומו של קשר סיבתי בין מחלתו של המערער לבין תנאי שירותו
32 הצבאי, ונפרט.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

כב. כאמור כבר לעיל, הוועדה לא קבעה מסמרות בנוגע לשאלה איזו מבין חוות הדעת היא מבכרת, יחד עם זאת, ברי, כי האופן בו דנה הוועדה בשאלת קיומו של קשר סיבתי עובדתי, וקשר סיבתי משפטי, מלמד, כי הלכה למעשה קיבלה הוועדה את עמדת מומחה המערער, ד"ר וייל, בכל הנוגע לאפשרות להכיר בקשר של גרימה בין גורמי דחק לבין פרוץ מחלת הסכיזופרניה. נדגיש, כי הוועדה נימקה את דחיית ערעורו של המערער, בכך שלא מצאה, כי בנסיבות עניינו הקונקרטי של המערער התממש גורם הדחק במהלך שירותו של המערער, אשר הביא לפרוץ מחלת הסכיזופרניה.

אילו סברה הוועדה, כדעת ד"ר רוזיצקי בחוות דעתו, שאין בגורם דחק כדי להביא לפרוץ מחלת הסכיזופרניה, לא הייתה הוועדה מבררת את השאלה האם התממשו תנאי דחק בשירותו הצבאי של המערער, אלא די היה באימוץ עמדתו של ד"ר רוזיצקי, כפי שבאה לידי ביטוי בחוות דעתו בדבר היעדר קשר סיבתי בין תנאי דחק לבין פרוץ מחלת הסכיזופרניה.

סוגיית קיומו של קשר סיבתי בין תנאי השירות הצבאי לבין פרוץ מחלת הסכיזופרניה עמדה במרכז הדיון בע"א 652/69 בוסאני נ' קצין התגמולים, פ"ד כד 217 (1970).

כב' הנשיא יי זוסמן ז"ל כתב (שם, בעמ' 219):

"כאן לא היו חילוקי דעות בין הרופאים לגבי חוליו של המערער; הדיאגנוזה של שלושתם היתה שהמערער חלה בסכיזופרניה. אלא מאי? הרופאים לא השתוו בשאלה שבמדע הרפואי, היינו, מהי סיבתה הגורמת של מחלת הסכיזופרניה? הכל מסכימים שהמחלה היא 'קונסטיטוציונלית', לאמור, היא טבועה בנפשו של אדם. ה'קונסטיטוציונליות' של המחלה אינה מעמידה זכות התגמול של חייל נכה בסימן שאלה; אם פרצה המחלה והתהוותה בפועל עקב תנאי השירות, רואים את השירות ולא את הדיספוזיציה הנפשית כגורם המחלה, והחייל זוכה בתגמול: בג"צ 177/64, (1). השאלה שלגביה אין אחידות בין הרופאים היא אם רק מקרה יוצא דופן כגון חבלה רצינית, עשוי 'ללחוץ על ההדק' ולשחרר את המחלה האורבת לה בנפשו של אדם, או אם תנאי חיים קשים, המעוררים מתח ופחד, גם כשאינם בלתי רגילים, יכולים אף הם לשמש גורם לפרוץ המחלה."

נוסיף, כי עתירה לדיון נוסף על פסק דין זה נדחתה (ד"נ 3/70 קצין התגמולים נ' בוסאני, פ"ד כד 637 (1970)).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוגי נ' קצין התגמולים

סוגיה זו עלתה לדיון גם ב-ע"ו (מחוזי חיפה) 14560-02-18 פלוגי נ' קצין התגמולים
(24.05.2018), ונקבע, בין היתר, שהתרחשות אירוע טראומטי אינה תנאי הכרחי לקיומו של
קשר סיבתי בין השירות הצבאי לבין פרוץ מחלת הסכיזופרניה, וכי יש להכיר בקיומו של קשר
סיבתי גם מקום בו הוכח קיומו של גורם דחק מתמשך, ולא דווקא דחק קיצוני בעצמתו,
וקצר במשכו (שם, בפסקה קג').

נעיר, כי למיטב ידיעתנו לא השיג המשיב על פסק דינו של בית משפט זה, והשלים עם ההכרה
בקשר הסיבתי בין גורם דחק מתמשך לבין מחלת הסכיזופרניה.

זאת ועוד, בחוות דעתו הראשונה מיום 24.10.2011, הסתמך מומחה המשיב, ד"ר רוזיצקי, כג.
בין היתר (ולא מעט) על מסמכים של אדם אחר הנושא שם זהה לשמו של המערער, הן בפירוט
הסימוכין, והן בפרק הדיון, וקבע בפרק המסקנות, כי קדם למחלת הסכיזופרניה בה לוקה
המערער מהלך מקדים פרודרומאלי.

מומחה המערער, ד"ר וייל, התייחס לטעות זו, וכתב בחוות דעתו מיום 11.04.2013, כי נראה,
שנתונים לא נכונים אלה מסבירים מדוע המומחה מטעם המשיב קבע, ללא הסתייגות, אבחנה
של פרודרומה לסכיזופרניה.

ביום 18.07.2013 הוגשה חוות דעת משלימה מטעם מומחה המשיב, בה תיקן המומחה את
מקורות הסימוכין השגויים, ואת ההתייחסויות שבחוות דעתו הראשונה למקורות אלה,
וכתב בסיכום חוות הדעת המשלימה: "**הטעות בהכנת חוות הדעת המייעצת בבחירת מקורות
הסימוכין נעשתה בתום-לב ובשוגג, ולא השפיעה על מסקנותיי**".

מקובל עלינו, שמקורות הסימוכין תויקו בשוגג בחומר הרפואי שהמציא המשיב לד"ר
רוזיצקי, ואולם, מוקשית בעינינו הטענה, כי טעות זו לא השפיעה על המסקנות שבחוות
הדעת.

מומחה המשיב כותב מפורשות בחוות דעתו הראשונה מיום 24.10.2011, ש"**הסימוכין הבאים
הונחו בפניי לצורך עריכת חוות-הדעת, הציטוטים הרלבנטיים ביותר מובאים בטבלה**".
בדיעבד הסתבר, כי המומחה הסתמך על מקורות שגויים (שהמציא לו המשיב), שנוגעים
לאדם שונה, לא למערער, וכלל אינם רלוונטיים למערער. כיצד אם כן תישאר חוות הדעת
בעינה, ללא כל שינוי במסקנות, מבלי לנמק כיצד שוני במסכת חיים שלמה, וסימוכין שונים
לחלוטין, אין בהם כדי להשפיע על המסקנות?

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

1 מומחה המשיב הדגיש בסעיף 9 לחוות דעתו הראשונה מיום 24.10.2011: **"מר (*פלוני*) סבל**
2 **מתקופה מקדימה פרודרומאלית של הפרעת הסכיזופרניה עוד מספר שנים טרם שירותו**
3 **הצבאי"** (ההדגשה במקור).

4 המומחה הוסיף בסעיף 10: **"כפי שנסקר בסעיפים קודמים מר (*פלוני*) סבל מהפרעות**
5 **התנהגות, רגש, ריכוז, למידה, ואף הפרעות-תפישה שהינן מאפיין טיפוסי של הפרעת**
6 **סכיזופרניה מילדות. הפרעות אלה מהוות הופעה מקדימה-פרודרומאלית של הפרעת**
7 **סכיזופרניה"**.

8 ובסעיף 13 של חוות דעתו, ציין, כי **"מר (*פלוני*) סבל ממצוקה משמעותית בשנות ילדותו**
9 **לאור משבר משפחתי, שינויים במסגרות לימודיות וקשייו השונים. גורם זה מוכר כגורם**
10 **סיכון להופעת מחלת סכיזופרניה"**.

11
12 חלק לא מבוטל ממסקנות אלה התבסס על נתונים של אדם אחר. ברי מן התשתית הראייתית,
13 שהונחה בפני הוועדה, לרבות, הסימוכין "האמיתיים" הנוגעים למערער, כי תיאור שנות
14 הילדות, כפי שאלה תוארו בחוות דעתו הראשונה של מומחה המשיב, אינן עולות בקנה אחד
15 עם מציאות חייו של המערער, הואיל, וכמוסבר לעיל, התיאור המופיע בחוות דעתו הראשונה
16 של מומחה המשיב מתייחס לאדם אחר, ולא למערער.
17 גם מטעם זה אין בידינו לקבל את מסקנות חוות דעתו של מומחה המשיב, ד"ר רוזיצקי.

18
19 נוכח האמור לעיל, דבריו של מומחה המשיב בחוות דעתו מיום 18.07.2013 (עמ' 20), לפיהם
20 הוא אינו מסכים עם חוות דעתו של ד"ר וייל, בנימוק שחוות דעת ד"ר וייל **"מתבססת על**
21 **תשתית רעועה של מקורות סימוכין ומקורות הספרות המקצועית"** (ההדגשה שלנו) מוקשית
22 אף היא בעינינו, ולא נוסף.

23
24 כד. זאת ועוד, בסעיף 9 לחוות דעתו המשלימה של מומחה המשיב, מיום 18.07.2013, התייחס
25 ד"ר רוזיצקי לטענתו של ד"ר וייל, מומחה המערער, בנוגע ל"בושה" שחש המערער ממצבו
26 הנפשי, אשר בעטייה לא סיפר המערער על מצוקותיו.

27
28 מומחה המשיב הביע דעתו, כי טענתו זו של ד"ר וייל אינה סבירה, ואינה עולה בקנה אחד עם
29 החומר שמצוי בפניו. אולם, מעיון בסימוכין עליהם הסתמך מומחה המשיב עולה, כי
30 בפגישתו של המערער עם הקב"נית, ר' ר', ביום 12.08.2008, נכתב במפורש בפרק "רקע
31 התפתחותי": **"מתאר עצמו כילד שמסתגר בחדרו..."**.

32 אף העו"ס, (*השמטה*), שטיפל במערער, כתב למשרד הבטחון ביום 15.03.2010 כהאי
33 לישנא: **"(*פלוני*) בחור צעיר עם נפש רגישה ומופנמת"**, והוסיף בהמשך: **"...ומידי פעם חש**
34 **במצבי רוח המתבטאים בהסתגרות ושתיקה ממושכת"**.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

נוכח האמור לעיל, סבורים אנו, כי גם מטעם זה יש לבכר את מסקנתו של מומחה המערער, ד"ר וייל, אשר סבר, כי המערער חש בושה מלספר על חולשותיו ומצוקותיו. מסקנה זו מתחזקת שבעתיים נוכח האמור בתצהירו של מ' ר', חברו של המערער, כאמור בפסקה כז' (להלן) לפסק דיננו.

כה. עוד נעיר, שמומחה המשיב לא דן בחוות דעתו הראשונה מיום 24.10.2011 בתוכן מכתבה של אם המערער, והמסקנות המתבקשות ממכתב זה, שעה שברי, אף למקרא פסק דינה של הוועדה, כי יש במכתב זה חומר משמעותי, שאמור היה להילקח בחשבון, בעת עריכת חוות הדעת.

לעניין זה מפנים אנו לקביעת הוועדה בכל הנוגע לטיפול גורמי הצבא במכתבה של האם. בפסקה 48 לפסק דינה ציינה הוועדה, בעניין זה, שהיא מעדיפה את חוות דעתו של מומחה המערער:

"אנו מעדיפים את מסקנתו של מומחה המערער על פני זו של מומחה המשיב. לפיכך, אנו קובעים שלא עלה בידי המשיב להוכיח כי במידה ומכתב האם ללשכת הגיוס היה מטופל, ובטרם גיוסו היה המערער נפגש עם קב"ן ועובר אבחון, שיבוצו לא היה שונה מזה שבוצע בפועל". (ההדגשה שלנו).

כו. כאמור כבר לעיל, הוועדה ניתחה את סוגיית הקשר הסיבתי עובדתי, וקבעה על סמך העדויות והתצהירים שהיו בפניה (מבלי להתייחס לחוות דעת המומחים מטעם הצדדים), כי המערער לא הוכיח שהלחץ הנפשי בעת שירותו נבע מתנאי השירות, ומשכך הגיעה הוועדה למסקנה, כי לא הוכח קשר סיבתי עובדתי בין המחלה לבין תנאי השירות.

דעתנו שונה.

ערים אנו לכך, שמפקד (*השמטה*) טען בתצהירו מיום 02.09.2014, שהאירועים, כפי שאלה תוארו על-ידי המערער בתצהירו, לא התרחשו (*השמטה*).

ואולם, החבר מ' ר' סיפר על אירועים של (*השמטה*).

(*הפסקה הושמטה במלואה*).

(*הפסקה הושמטה במלואה*).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

(*) הפסקה הושמטה במלואה*).

מפקד (*השמטה*), העיד בפני הוועדה ביום 22.02.2018, ואישר, כי מ' ר' הוא אמין (עמ' 25 לפרוט' ש' 29-30), (*השמטה*).

מכאן, שלמעשה, אין סתירה בין עדויותיהם של מפקד (*השמטה*), ושל מ' ר' בכל הנוגע לפעילות (*השמטה*), וגם בכך יש כדי לבסס את קיומו של קשר סיבתי עובדתי, הנסמך על תשתית עובדתית זו.

כז. עוד הצהיר מ' ר' (ס' 9-11 של תצהירו), כי הטבחים לא קיבלו כל הכשרה או הדרכה, ונאלצו להתמודד עם תנאי שירות של לחץ ומתח מתמידים, ופחד מהלא ידוע, וכי המערער היה במתח רב ולחץ בכל פעם שהתרחשה פעילות (*השמטה*): "כחייל ששירת קרוב וצמוד ל(*פלוני*) ידוע לי, כי הוא באופן אישי היה במתח רב ולחץ בכל פעם שהתרחשה פעילות כלשהי (*השמטה*) דבר שהתבטא אצלו בקושי בהירדמות, תפקוד לקוי בעבודה, הסתגרויות עם עצמו. (*פלוני*) לא כל כך שיתף אותי בפחדים שלו אבל כאדם שהיה קרוב אליו (*השמטה*) הבחנתי במצוקה שלו בעת התרחשות האירועים" (ההדגשה שלנו).

(*) הפסקה הושמטה במלואה*).

לטעמנו, הוועדה לא העניקה משקל ראוי לתצהירו של מ' ר', ולאמון של מפקד (*השמטה*) בנותן התצהיר.

האמור לעיל מבסס את מסקנת המומחה מטעם המערער, כי המערער התבייש לחשוף את מצוקותיו, חולשתו, וחששותיו. התנהגותו של המערער, כמתואר בחוות דעתו של ד"ר וייל, ולפיה המערער התבייש לחשוף את עולמו הפנימי, באה לידי ביטוי גם במערכת יחסיו עם חברו הקרוב מ' ר', אלא שהלה היה רגיש מספיק על מנת להבחין בסימני המצוקה שהקרין המערער (סעיף 10 בתצהירו).

ראוי כאן לחזור ולהזכיר את סיכום פגישתו של המערער עם הקב"נית, ר' ר', ביום 12.08.2008 בו צויין בפרק "רקע התפתחותי": "מתאר עצמו כילד שמסתגר בחדרו". ואף נזכיר את דברי העו"ס, (*השמטה*), שטיפל במערער, ואשר כתב למשרד הבטחון ביום 15.03.2010 ש"(*פלוני*) בחור צעיר עם נפש רגישה ומופנמת", והוסיף בהמשך: "ומידי פעם חש במצבי רוח המתבטאים בהסתגרות ושיקפה ממושכת"

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

אף במכתבה של האם ללשכת הגיוס, היא ציינה, כי המערער מסתגר במצב של לחץ סביב גיוסו, ונראה, כי מדובר בדפוס התנהגות אופייני של המערער, שהוועדה לא נתנה דעתה עליו.

יתר על כן, הוועדה אף ציינה בפסק 48 של פסק הדין, עמ' 24 :

"משוויתרו באי-כוח הצדדים על חקירות המומחים הרפואיים, ומשלא נחקרה אם המערער על תוכן מכתבה (דהיינו, לא נסתרה טענתה כי בנה הינו בעל אישיות רגישה וסובל מחרדות בגלל גיוסו המתקרב)...."

משכך, אנו מאמצים את מסקנת מומחה המערער, ד"ר וייל, לפיה המערער לא העלה את קשייו בצבא בפני גורמי המקצוע, וזאת גם משום שהמערער התבייש בתגובותיו, במצוקותיו, ובחשיפת עולמו הפנימי. ואולם, אין בהימנעות זו של המערער כדי לאיין את המצוקה שחש המערער (*השמטה*).

כח. הוועדה קבעה על סמך התשתית הראייתית שהונחה בפניה, כי תנאי השירות (*השמטה*) היו בלתי שגרתיים, הצריכו דריכות וכוננות, והיו בעלי פוטנציאל להתפתחות מצבי לחץ. ברי, נוכח המתואר לעיל, שמבחינת המערער תנאים בלתי שגרתיים אלה "העירו" את רגשות הפחד, כפי שאלה באו לידי ביטוי במכתבה של האם טרם גיוסו של המערער לצבא.

כט. בהתאם לפסיקה ארוכת שנים, על הצבא לקבל את החייל כפי שהוא, על מעלותיו ועל חסרונותיו, ובעניינו, מקל וחומר נוכח העובדה שייחודיותו ומורכבות אישיותו של המערער הובאו לידיעת הגורמים הרלוונטיים בצבא, אשר בחרו להתעלם מפניית האם ללשכת הגיוס.

לעניין זה, אנו מפנים לפסק דינו של בית המשפט העליון ב-ע"א 137/64 גיורא וינשטיין נ' קצין התגמולים פ"ד י"ח (2) 510, בעמ' 518 (להלן: "עניין וינשטיין"):

"כן כבר פסקו הפוסקים כי על הצבא – בדומה למעביד בקשר לאחריות מפני תאונות בעבודה – לקבל את האיש כמו שהוא, על מעלותיו ועל חסרונותיו, על גבורותיו ועל חולשותיו, על חוליו ועל מדווייו". שמא תאמר, כי חברו כאן שני גורמים, חיצוני ופנימי, אובייקטיבי וסובייקטיבי, שגרמו להתלקחות המחלה ושבילי הרקע הקונסטרוקציונלי ונטייתו של המערער למחלת הסכרת ותגובתו הקיצונית או אף החולנית, לסכסוך עם הרס"ר לא היה קורה לו דבר? גם על זה אמרו הפוסקים את פסוקם, די בכך שמה שאירע תרם להופעת המחלה או להחמרתה". (ההדגשה שלנו).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

נדגיש, כי לעניין מכתבה של האם קבעה הוועדה, בפסקה 49 לפסק דינה קביעה עובדתית כהאי לישנא:

"שמכתב האם אכן התקבל בלשכת הגיוס, כי הייתה חובה על הצבא לטפל בפנייה באופן הולם, וכי בפועל הצבא התרשל כאשר הוא התעלם מאותה פנייה".

ל. זאת ועוד, גם מעיון בתדפיס המפגש של המערער עם הקב"נית, ר' ר', עולה, כי בפרק "תכנים עיקריים", צוין, שהמערער ביקש להשתחרר מן השירות, וכן "מתאר קושי (*השמטה*) חש מדוכא ומוטרד מהנטל הכלכלי, חושש שלא יעמוד בו בזמן שירותו הצבאי".

בפרק "מהלך שירות צבאי", נכתב "התקשה (*השמטה*)". רק מספר שורות לאחר מכן נכתב: "יש קושי עם חוסר הוודאות (*השמטה*) ואז לא מצליח לעמוד בנטל הכלכלי".

משמע, בשיחתו זו עם הקב"נית תיאר המערער שני קשיים שונים: האחד, (*השמטה*), והשני, הנטל הכלכלי.

פסיקת בית המשפט העליון הכירה בכך, שכאשר שני גורמים חברו ביניהם, והביאו לדחק, ואחד מהם קשור לתנאי השירות המיוחדים-כמו בעניינו של המערער- יש לייחס את המחלה בשלמותה לשירות.

יפים לענייננו דבריו של כב' השופט נ' הנדל בעניין קופרמן:

".... מה הדין כאשר יש שני גורמים לנכות, אחד צבאי ואחד לא צבאי? במובן זה שאלה דומה מתעוררת כאשר אדם סובל ממחלה שנגרמה על ידי הצבא ועל ידי תורשה. בעניין אביאן הבהיר השופט מ' חשין כי "הקביעה הבינארית של 'הכל או לא כלום' בנושאי קשר סיבתי קביעה חריגה היא במשפט המודרני, ודאי לאחר המצאת האשם התורם". חרף זאת, כאשר עוסקים בשני גורמים שחברו ביניהם להתפרצות מחלה קונסטיטוציונית – וזו סוג המחלה שנקבע כאן – בתקופת השירות ובקשר לשירות אחד גורם גנטי והשני תנאי שירות מיוחדים "רואה ההלכה לייחס את המחלה בשלמותה לשירות דווקא". מדיניות זו נובעת מהאופי הסוציאלי של חוק הנכים. זוהי חלק מפרשנות רחבת לב (עניין אביאן, פס' 17, בעמ' 745).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

נדמה כי גישה זו יפה אף כאשר חוברים יחד שני גורמים שהביאו לדחק
נפשי, היה וייקבע כי מצב זה הביא עובדתית להתפרצות המחלה
הקונסטיטוציונית תוך כדי ועקב השירות. בשתי הדוגמאות בהן קיימים
גורמים משותפים, לעיתים - כמו כאן, קשה להפריד ביניהם או לכמת את
חלקו של כל גורם. המדיניות לייחס את הכל לשירות הצבאי נובעת מן
הפרשנות הרחבה וכן ממבנה חוק הנכים. בניגוד לפקודת הנזיקין, בחוק
הנכים לא ניתן לקבוע בשורה התחתונה חבות בשיעור של 80% למשל בשל
רשלנות תורמת. כמו כן, בחוק הנכים, בעוד במקרה של החמרה ניתן לקבוע
אחריות בשיעור של 50% למשל, לא כן המצב במקרה של גרימה. הסיבה
לשוני מפקודת הנזיקין נובע מאי הכרה של חוק הנכים ברשלנות תורמת.
ואילו הסיבה לשוני בתוך חוק הנכים נגזרת מכך שבמצב של גרימה הדין
מחייב, בכפוף למילוי אחר התנאים הרלוונטיים, חיוב בגין הנכות בשיעור
של 100% ולא חיוב למחצה למשל. תוצאה כזו אפשרית ומוצדקת במצב של
החמרת הנכות, הואיל והנכות הייתה קיימת עם כניסתו של החייל
לשירות". (ההדגשה שלנו).

לא. לא נעלם מעינינו, כי בעדותו מיום 22.02.2018 (עמ' 17 לפרוט', ש' 6-4) אמר
המערער:

"אני זוכר את השיחה הזו עם ר', אני זוכר שהגעתי לשם בגלל מצב לא טוב,
לא כלכלי, לא מצב טוב נפשי. (*השמטה*) הפנה אותי לר' הקב"ן
(*השמטה*). אני דיברתי איתה על המצב הכלכלי, ואני מודה שרציתי
להוציא תלושים וכסף מצה"ל ולכן חירטטתי אותה קצת"

אף לא נעלמה מעינינו קביעת הוועדה בפסקה 29 לפסק דינה, כי: "בחקירתו הנגדית
הודה המערער כי הלעיט את הקב"ן בסיפורי בדים כדי "להוציא תלושים
מצה"ל"

סבורים אנו, כי מעדותו של המערער עולה, שבדבריו אלו הוא התייחס רק לאחד מן
הקשיים שחוה בעת שירותו, דהיינו מצוקתו בשל קשייו הכלכליים.
אין בדבריו אלה של המערער כדי לאיין את הלחץ הנפשי בו היה מצוי, ואת חששותיו
בשל תנאי שירותו, כעולה בבירור מן התשתית הראייתית, שהונחה בפני הוועדה,
לרבות תצהירו של מ' ר' (נזכיר, כי המפקד אישר, כי מ' ר' הוא אמין), וחוות הדעת
של המומחה, ד"ר וייל, מטעם המערער, שאותן, ראינו לנכון לבכר, כאמור כבר לעיל.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

נוסיף, כי סבורים אנו, שגם אם הפרזי המערער בשיחתו עם הקב"נית בתיאור קשייו הכלכליים, על מנת ליהנות מהטבות כלכליות, אין בכך כדי לקבוע מסמרות באשר לאמינותו בכל הנוגע ללחצים בהם חש (*השמטה*), ומצוקתו עקב כך.

יפים לענייננו דבריו של כב' השופט נ' סולברג (דעת הרוב) ב-ע"פ 6808/18 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 15 (16.05.2019):

"אוסף ואומר, כי אין בידי להצטרף למסקנתו של חברי השופט שטיין ולפיה, הפרזה במקרה אחד, מעלה חשש מפני נטייה להפריז ולהעצים בכל אתר ואתר. בעיני, טוב נעשה אם נזהיר עצמנו מלטעת מסמרות באשר לאופיו של עד, מגמותיו ודרכי התנהגותו. אם עד נתפס בקלקלתו, יובא הדבר בחשבון בעדויותיו הבאות, אך אין בכך כדי להחזיקו כשקרן ולפסלו מוקנית מעתה ועד עולם. עדים בחזקת כשרותם הם עומדים". (ההדגשה שלנו).

לב. לא למותר להוסיף ולהדגיש, ששירותו של המערער היה "שירות קצר".

יפים לענייננו דבריו של כב' הנשיא (בדימוס), השופט מ. שמגר ב-ע"א 472/89 קצין התגמולים נ' אברהם רוט פ"ד מה(5) 203, בעמ' 214, פסקה 11:

"סיכומם של דברים, הקו המנחה שיש לאמצו לאחר עיון בפסיקתו הענפה של בית-משפט זה בסוגיה שלפנינו, הוא, כי אם לוקה החייל במחלה בעלת אופי קונסטיטוציונאלי - בין אם היא הייתה ידועה ובין אם הייתה חבויה ובלתי ידועה עד לאירוע בו פרצה - הרי פרוץ המחלה עקב אירוע הקשור בשירות יוצר את הקשר הסיבתי המשפטי בין השירות לבין המחלה.

העובדה, שהמחלה יכלה להתפרץ או להתלקח גם שלא עקב השירות, איננה שוללת את הקשר הסיבתי. האפשרות התיאורטית האמורה איננה יכולה לשלול קשר סיבתי מקום בו היה אירוע בשירות שהאיץ את פריצתה של המחלה. מה שיוצר את הקשר בין השירות למחלה - דבר שתוצאתו היא הכרה בנכות - הוא שהמחלה פרצה במקרה נתון, בפועל, עקב השירות, והוא אף אם הייתה לחייל נטייה רדומה ללקות במחלה. בנסיבות כאלה החייל זכאי להכרה בנכותו, אפילו אם קיימת מן הבחינה הרפואית האפשרות התיאורטית שהמחלה הייתה פוקדת אותו גם מחוץ לשירות. מקום בו השירות הצבאי גורם לפרוץ המחלה, אין באפשרות התיאורטית של פריצתה גם מחוץ לשירות כדי לשלול זכותו של החייל להכרה בנכותו.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

מקום בו פרצה המחלה הקונסטיטוציונאלית לראשונה בעת השירות, והתובע הראה
קשר סיבתי לשירות, קמה חזקה לטובת התובע, כי המחלה נגרמה במלואה עקב
השירות, ולא רק הוחמרו על-ידי. נטל ההוכחה בשאלת קיומו של הקשר הסיבתי,
המהווה אחד מהנדבכים הדרושים להקמת עילת התביעה, רובץ תמיד על התובע
(בהיעדר הוראה אחרת בחוק, כאמור לעיל). אולם, בעוד שנטל השכנוע, הוא "החובה
מס' 1" (כהגדרת השופט אגרנט (כתוארו אז) בע"פ 28/49 [10], בעמ' 523, רובץ על
התובע מתחילתו של ההליך ועד לסופו (לעניין מידת ההוכחה ראה בהמשך), הרי
שנטל הבאת הראיות, הוא "החובה מס' 2", יכול שיעבור מצד אחד למשנהו במהלך
ההליך. כך, גם כאן על התובע להוכיח קיומו של קשר סיבתי לשירות, אולם משהוכיח
קיומן של נסיבות מסוימות במהלך השירות, על קצין התגמולים הנטל לסתור קיומו
של קשר סיבתי כזה. הנסיבות המסוימות, אותן על התובע להוכיח על-מנת להעביר
את הנטל המשני אל שכמו של קצין התגמולים, נעוצות באופיו המיוחד של השירות
הצבאי, אותו ניתן לקשור, מבחינת סמיכות הזמנים, אל פרוץ המחלה. כאשר מדובר
בשירות קצר (סדיר, מילואים), ניתן ללמוד על אופיו המיוחד של השירות מתוך תנאי
המתח והמאמץ הגופני בהם שרוי החייל, הסמוכים מבחינת הזמנים לפרוץ המחלה.
כאשר מדובר בשירות ארוך וממושך, אין די בתנאים הכלליים של השירות כדי
להעביר את נטל הראיה כאמור. העברתו של נטל זה מוצדקת, מקום בו מצביע התובע
על אירוע או על שרשרת של אירועים חריגים ומיוחדים בסמיכות זמנים לפרוץ
המחלה. בהיעדר נסיבות מיוחדות שכאלה בשירות הצבאי, הסמוכות לפרוץ המחלה,
שוב אין הצדקה לחזקה הראייתית האמורה". (ההדגשה שלנו).

לג. נוכח כל האמור לעיל, ומשראינו לנכון, כמוסבר לעיל, לבכר את חוות דעתו של ד"ר וייל,
ובהתבסס, גם על התשתית הראייתית הכוללת עדויות ותצהירים, אנו קובעים, כי בעניינו של
המערער מתקיים הקשר הסיבתי עובדתי בין תנאי שירותו לבין מחלת הסכיזופרניה, אשר בה
לקה המערער.

לד. נפנה עתה לעניין הקשר הסיבתי - המשפטי.
בעניין פאר מפנה כב' השופט (בדימוס) ע. ארבל לדבריו של כב' השופט מ. חשין ז"ל בהלכת
אביאן, אשר סיווג שלושה מקרים שעשויים לזכות חייל בקבלת תגמולים על-פי החוק:

"סוג ראשון של מקרים, שהינו בעל העוצמה הרבה יותר של קשר סיבתי-משפטי,
הינו סוג מקרים בהם המיוחדות והייחודיות של השירות בצבא הם שהביאו וגרמו
לפגיעה בחייל המשרת. דוגמא לכך הינה התפרצות המחלה לאחר שהחייל עבר
סדרת אימונים קשים, או שירת במקומות חריגים ורוויי מתח, וכדומה. סוג

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

המקרים השני "אינו קשור בהכרח במיוחדות שבשירות הצבאי" (עניין אביאן, בעמ' 750) אך כולל אירועים חריגים ויוצאי דופן שאירעו לחייל במהלך שירותו ובקשר עם שירותו, ואשר בעקבותיהם התפרצה המחלה. ויודגש, אין נדרש כי האירוע יהיה בהכרח אירוע אופייני לחיי הצבא דווקא. הדוגמאות הניתנות לכך בעניין אביאן הן של חייל שחלה במחלת הסוכרת לאחר ריב קשה שהיה לו עם מפקדו, ושל חייל שביצע מאמץ חריג ולקה באוטם שריר הלב. סוג המקרים השלישי נסב על מחלה קונסטיטוציונלית הפורצת בגופו של חייל במהלך השירות הצבאי "אך בלא שכרוכה היא לא ביסוד "צבאי" ולא באירוע חריג ומיוחד". (ההדגשה שלנו).

לה. כפי שכבר קבענו לעיל, הרכיב הסובייקטיבי, שעניינו ברגישותו המיוחדת של המערער, כפי שזו עלתה מן התשתית הראייתית, שהובאה בפנינו, לרבות חוות דעת המומחים, העדויות, התצהירים, ובעיקר מכתבה של האם טרם גיוסו של המערער, הוכח כדבעי.

לא למותר להפנות שוב לפסק דינו של כב' השופט נ' הנדל בעניין קופרמן, בפסקה 6:

"בעניין פוטשניק הבחין הנשיא ברק בין יסודות אלה באופן הבא: "הרכיב הסובייקטיבי עניינו רגישותו המיוחדת של הניזוק ('הגולגולת הדקה') ועניינו ההכרה בכך כי על הצבא לקבל את הנפגע כמות שהוא, על תכונותיו, מעלותיו וחסרונותיו הסובייקטיביות. הרכיב האובייקטיבי עניינו הקשר לשירות הצבאי. נדרש, כך נקבע, כי לא יהיה מדובר באירוע טריוויאלי, שולי או אירוע שגרה אלא אירוע הקשור בייחודיות והמיוחדות של השירות בצבא. אין די בקשר רופף בין פריצת המחלה ובין השירות הצבאי. נדרש אירוע שיש בו 'ממשות' (רע"א 6270/98 פוטשניק נ' קצין התגמולים, פ"ד נד(3) 721, בעמ' 725).

לצד קביעה זו וליתר דיוק בליבתה, נקבע בפסיקה שאת חוק הנכים יש לפרש בצורה ליברלית, ברוחב לב ולא ביד קמוצה. חוקי הנכים ייעודם להיטיב עם הנכה. בעניין נכי צה"ל ייעודם להיטיב ולגמול טוב למי ששירותו את המדינה ונפגעו בעת שירותם ובקשר עם שירותם (ראו למשל עניין אביאן, בעמ' 743). הנה דוגמה לכך: "מקום שבו נפגע חייל עקב שירותו בצבא – דהיינו, נקבע כי יש קשר סיבתי-משפטי בין שירותו של החייל לבין הפגיעה שנפגע בה – ופורצת מחלה קונסטיטוציונלית שהייתה נחבאת בגופו, זוקפים את המחלה בשלמותה לחובת השירות בצבא" (שם, בעמ' 759). (ההדגשה שלנו).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ז 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

לו. לא נעלם מעינינו שמפקד (*השמטה*) העיד, ביום 22.02.2018, כי אנשי צוות אחרים לא חוו מצוקות, כפי שחווה המערער (עמ' 26 לפרוט', ש' 3) "לא חוויתי מאף אחד, שיש חשש...", (*השמטה*), ואולם, אין בכך כלל ועיקר כדי לשלול את מצוקותיו הנפשיות של המערער נוכח ייחודיותו ומבנה אישיותו, ועל כך עמדה אמו של המערער במכתבה ללשכת הגיוס טרם גיוסו של המערער.

אילו הייתה לשכת הגיוס מטפלת כדבעי בפנייתה של האם, והמערער היה מוזמן לקב"ן טרם גיוסו, היה נמנע שיבוצו לשירות (*השמטה*) בפעילות מבצעית - שירות שלא התאים לאישיותו ורגישותו של המערער.

מפנים אנו לדבריו של כב' השופט נ' הנדל ב-ע"א (ב"ש) 1031/98 לוי נ' קצין התגמולים (18.10.98):

"... על-פי הנטען בתביעה, המערער נפגע כתוצאה ממשמיות שהוטלו עליו במסגרת שירותו. נכון כי לא כל אחד היה מגיב כפי שהגיב המערער, אך השמת דגש על ההיבט הסובייקטיבי הינה מוטעית. במרבית מהחבלות הפוגעות בחייל, לא היה בהן בהכרח כדי לפגוע בכל חייל באותה מידה, אם בכלל. הפגיעה בחייל כתוצאה מהאירוע החיצוני, נובעת בין היתר מהמטען הרגשי או הפיזי האישי שלו. אין החייל חייב להוכיח כי הוא הקורבן הסביר או הממוצע. דווקא פסק-דין בן ארי [1] תומך בגישה זו. לא נקבע כי היה על בן ארי להוכיח שכל בני מחזורו בטירונות ובקורס נפגעו כמוהו, אם באותו היקף ואם בכלל. לדעתי יש לשים את הדגש על קיומו של אירוע חיצוני. דהיינו, אם החבלה הינה עקב השירות, אם תנאים הקשורים לעבודת החייל בשטח הם אלו אשר גרמו לפגיעתו". (ההדגשה שלנו).

לז. לגבי היסוד האובייקטיבי הנדרש להוכחת הקשר הסיבתי משפטי:

ברי, כי בעניינו של המערער מדובר בסוג הראשון של המקרים, לפי הלכת אביאן, לפיהם המיוחדות והייחודיות של השירות בצבא הם שהביאו וגרמו לפגיעה בחייל המשרת. הדוגמא, שמביאה ההלכה לסוג זה של מקרים, היא התפרצות המחלה הקונסטטיטוציונלית לאחר שהחייל עבר סדרת אימונים קשים, או שירת במקומות חריגים ורוויי מתח.

בעניינו, כפי שקבענו לעיל, וכפי שאף קבעה הוועדה בפסקה 22 של פסק הדין, תנאי השירות (*השמטה*) היו בלתי שגרתיים, והצריכו דריכות וכוננות.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

(*) הפסקה הושמטה במלואה*).

עולה מן האמור לעיל, כי בעניינו של המערער התקיימו הן הרכיב האובייקטיבי, והן הרכיב הסובייקטיבי הנדרשים להכרה בקיומו של קשר סיבתי משפטי בין תנאי שירותו של המערער לבין המחלה בה לקה.

לח. נוסף, כי העובדה, שהמערער ביצע את עבודתו באופן מיטבי, וכי מפקדו שיבח את תיפקודו, חרף קשייו ומצוקותיו, אינה אמורה להיזקף לחובתו-נהפוך הוא.

יפים לעניין זה דבריה של כב' השופטת ד. ברק-ארז בעניין קופרמן:

"עמדתו העקרונית של חברי בכל הנוגע לכך שיש "לקבל את החייל כמות שהוא" על קשייו ורגישותיו, חוזרת למעשה על הלכת אביאן, ולכך אני כמובן מסכימה, כמו גם למשמעויות הנובעות מכך בכל הנוגע לקביעה שאין לזקוף לחובתו של חייל את דבקותו במשימה חרף קשיים שהוא חווה במהלך שירותו". (ההדגשה שלנו).

עוד מפנים אנו לדבריו של כב' השופט (בדימוס) ס. גיוראן בעניין קופרמן הנ"ל:

"בבחינה זו, מסכים אני להערתו לעניין היסוד הסובייקטיבי, לפיה יש לקבל את החייל כמות שהוא – על מעלותיו ועל חסרונותיו וגם להערתו, לפיה אין לזקוף לחובתו של המבקש את "הגדלת הראש" כאשם תורם העומד לו לרועץ". (ההדגשה שלנו).

נוסף ונציין, כי ברי שהחיילים (*השמטה*), ובהם גם המערער, חשו גאוות יחידה, כפי שאף עולה מעדותו של מ' ר' מיום 13.07.2017 (עמ' 10 לפרוט' ש' 2-1).

העובדה שהחיילים חשו בגאוות יחידה נוכח שירותם (*השמטה*), אין בה כדי לאיין את תחושת החשש והמתח הרב בו היו מצויים החיילים (*השמטה*).

(*) הפסקה הושמטה במלואה*).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

משכך, סבורים אנו, כי גם אם המערער עצמו חש בגאווה זו, אין בכך כדי לשלול קיומו של קשר סיבתי בין פרוץ מחלתו לבין תנאי שירותו, וזאת כפי שכבר קבענו לעיל, נוכח רגישותו ואישיותו הייחודית, כפי שאלה תוארו במכתבה של האם, שגורמי הצבא בחרו להתעלם ממנו. לפיכך, אנו קובעים, כי משהתקיימו הן הקשר הסיבתי עובדתי, והן הקשר הסיבתי משפטי, מתקיים קשר סיבתי של גרימה בין מחלת הסכיזופרניה בה לקה המערער לבין תנאי שירותו הצבאי.

מ. התוצאה מכל האמור לעיל היא שאנו מקבלים את הערעור, מבטלים את פסק דינה של הוועדה, וקובעים, כי הוכח קשר סיבתי של גרימה בין מחלת הסכיזופרניה בה לקה המערער לבין תנאי שירותו הצבאי.

מא. אנו מחייבים את המשיב לשלם למערער שכר טרחת עורך דין בסכום כולל של 12,000 ₪ (כולל מע"מ).

כמו כן על המשיב להחזיר למערער את הוצאותיו בגין עריכת חוות הדעת הרפואיות של ד"ר וייל, וזאת כנגד הצגת חשבונית/קבלה.

המשיב יבצע את התשלום במשרד ב"כ המערער, עבור המערער, בתוך 30 יום ממועד המצאת פסק דיננו (הפגרה כלולה במניין הימים), שאם לא כן, יישא כל סכום שבפיגור הפרשי הצמדה וריבית כחוק מהיום ועד התשלום המלא בפועל.

מב. (* הפסקה הושמטה במלואה *).

המזכירות תודיע טלפונית בהקדם לב"כ הצדדים :

1. ב"כ המערער : עוה"ד יפתח קיפרמן, חיפה.

2. ב"כ המשיב : עוה"ד טל אברמוביץ הלוי, פרקליטות מחוז חיפה (אזרחי).

שפסק הדין ניתן.

(* הפסקה הושמטה במלואה *).

ניתן היום, י"ג תמוז תשע"ט, 16 יולי 2019, בהעדר הצדדים.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 יולי 2019

ע"ו 19-04-14216 פלוני נ' קצין התגמולים

ס' ג'יוסי, שופט

ב' טאובר, שופטת

י' גריל, שופט עמית
[אב"ד]

1
2